http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4661902

Ковалів М.В.
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ
https://orcid.org/0000-0002-9730-8401

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

JEL Classification: K 19
SECTION "LAW": Право

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності, характеризується поточний стан справ у сфері охорони інтелектуальної власності. Основними засобами вивчення є діалектичний метод, порівняльно-правовий підхід, аналіз і синтез. Зазначено, що ситуація, обумовлена тим, що феномен інтелектуальної власності є досить новим для правової науки і юридичної практики. Незважаючи на наявність різночитань і недосконаліть деяких нормативно-правових положень, держава зобов'язана захищати права, блага та інтереси фізичних і юридичних осіб усіма нині діючими засобами, визначеними в законах, що регулюють певний вид інтелектуальної власності. Серед них важливе місце займають заходи адміністративної відповідальності. Це пояснюється оперативністю, спрощеним порядком провадження і накладення санкцій.

Пропонується оптимально змінити зміст ряду законодавчих умов, спрямованих на конкретизацію та посилення заходів адміністративної відповідальності в адміністративно-правових нормах, закріплених в КУпАП. На сучасному етапі розвитку суспільства та держави неможливо забезпечення якісної та ефективної захисту інтелектуальної власності без ефективного адміністративно-правового впливу.

Ключові слова: інтелектуальна власність, законний інтерес, правопорушення, вина, адміністративна відповідальність, санкція, провадження у справах про адміністративні правопорушення.

SUMMARY

The Constitution of Ukraine explicitly emphasizes that intellectual property is protected by law. This definition is used in the Basic Law in the form of a designation of protected human and civil rights to the results of creative activity. The importance of this institution of law is reflected in the fact that according to the Constitution of Ukraine, public authorities are responsible for

the legal regulation of intellectual property. The existing legal provisions related to intellectual property are one-sided, which has caused controversy in the scientific community and different interpretations of these legal categories.

The article considers theoretical and practical aspects of administrative liability for intellectual property offenses, characterizes the current state of affairs in the field of intellectual property protection. The main means of study are the dialectical method, comparative legal approach, analysis and synthesis. It is noted that the situation is due to the fact that the phenomenon of intellectual property is quite new for legal science and legal practice. Despite the differences and imperfections of some regulations, the state is obliged to protect the rights, benefits and interests of individuals and legal entities by all current means defined in the laws governing certain types of intellectual property. Among them, an important place is occupied by measures of administrative responsibility. This is due to the efficiency, simplified procedure for imposing and imposing sanctions.

It is proposed to optimally change the content of a number of legislative conditions aimed at specifying and strengthening the measures of administrative responsibility in the administrative and legal norms enshrined in the Code of Administrative Offenses. At the present stage of development of society and the state it is impossible to ensure high-quality and effective protection of intellectual property without effective administrative and legal influence.

Key words: intellectual property, legitimate interest, offenses, guilt, administrative liability, sanction, proceedings in cases of administrative offenses.

ВСТУП

В юридичному обороті термін «інтелектуальна власність» отримав легальне закріплення після прийняття 17 липня 1967 року в Стокгольмі (Швеція) Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності [1].

У Конституції України прямо підкреслено, що інтелектуальна власність охороняється законом. Дана дефініція використовується в Основному законі у вигляді позначення охоронюваних прав людини та громадянина на результати творчої діяльності. Важливість даного інституту права відображає той факт, що згідно з Конституцією України, у віданні органів державної влади знаходяться питання щодо правового регулювання інтелектуальної власності.

Зазначена вимога диктувалася наступними принциповими обставинами: необхідністю ефективного захисту всіх видів інтелектуальної власності від протиправних посягань; кардинальні політичні, економічні, соціальні та інші перетворення, що почалися в Україні на межі двох століть, позначили об’єктивну потребу в новому галузевому законодавстві, відповідному умовам ринку, стосувалося питань, пов’язаних зі створенням єдиного правового поля у галузі правових відносин, де інтелектуальна власність є одним з провідних напрямів господарської діяльності; ринкова економіка потребує якісну нормативно-правову регламентацію; прагматизм – це головна риса, що

відображає поведінку учасників ринку. Матеріальна чи нематеріальна цінність, що фігурує у процесі господарських відносин, заслуговує на увагу тоді, якщо володіння сприяє досягненню певної мети, перш за все економічного характеру. Це співвідноситься з питаннями, пов'язаними з інтелектуальною власністю.

Важливе значення для розробки проблеми внесли вчені-правознавці: Ю. Є. Атаманова, Ю. Л. Бошицький, І. Е. Василенко, В. С. Дроб'язко, В. О. Жаров, А. В. Кирилюк, В. В. Луць, О. П. Орлюк, О. В. Ришкова, О. Б. Северінова, К.-Т. Нгуен, О. І. Харитонова, Т. М. Шевелева і інші. Водночас реалізація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони вимагає проведення досліджень щодо адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу.

Метою статті є дослідження адміністративної відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

26 червня 2000 року була прийнята Всесвітня декларація з інтелектуальної власності. У п. 2 документа констатується, що визначення «інтелектуальна власність» означає будь-яку власність, визнану за спільною згодою в якості інтелектуальної за характером і такою, що заслуговує охорони, включаючи, наукові та технічні винаходи, літературні і художні твори, товарні знаки, комерційне найменування, промислові зразки та географічні зазначення [2].

Подальше поглиблення і конкретизація конституційних положень про захист інтелектуальної власності знайшли втілення у книзі четвертій Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3].

Прийняті законодавчі новели отримали неоднозначну оцінку представників юридичної спільноти. Зокрема, критично сприймається та обставина, що в ЦК України не представлені розгорнуті поняття інтелектуальної власності, інтелектуальних прав, виняткових прав; не сформульовані їх ознаки, специфічні риси і інші супутні елементи.

Існуючі законодавчі положення, пов'язані з інтелектуальною власністю, відрізняються однобічністю, що породило в науковому середовищі суперечки і різні трактування вказаних правових категорій.

У ст. 432 ЦК України дається загальна характеристика охоронюваних об'єктів інтелектуальної діяльності і засобів індивідуалізації. Аналіз тексту говорить про те, що зміст названої статті до певної міри можна порівняти з умовами визначеними міжнародними документами з інтелектуальної власності.

У законах, що регулюють окремі види інтелектуальної власності закріплені види конкретних деліктів і визначені умови щодо відшкодування винним суб'єктом потерпілій стороні збитків або виплати компенсації.

Наприклад, Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає заходи цивільно-правової відповідальності за порушення виключного права на твір; Закон України «Про охорону прав на винахід і

корисну модель» говорить про відповідальність за порушення виключного права на винахід, корисну модель [4; 5]. Відповідні відносини регулюють інші закони у сфері інтелектуальної власності.

У главі 36 ЦК України немає поняття і ознак виключного права. У нормі є докладний опис форм поведінки фізичної або юридичної особи (правовласника) щодо використанню результату інтелектуальної діяльності. Основний зміст полягає в тому, що зазначені суб'єкти наділені винятковим правом на результат інтелектуальної діяльності, можуть використовувати на свій розсуд способом, що не суперечить закону.

Оригінальних визначень, що розкривають поняття і сенс інтелектуальної власності, не має адміністративний і кримінальне законодавство, хоча їх норми закріплюють ефективні заходи юридичної відповідальності за вчинення протиправних діянь у аналізованої сфері суспільних відносин.

О. В. Коротюк зазначає, що на сьогоднішній день у науці не має єдиного розуміння такого явища, як інтелектуальна власність права [6, с. 125-126].

Головну причину ситуації, що склалася дослідниця бачить в тому, що до теперішнього часу провідним напрямом осмислення інтелектуальних прав було не комплексне вивчення зазначеного правового явища, а аналіз окремих правових інститутів. До їх числа відносяться авторське право, патентне право, суміжні права та ін.

Наукові розробки теоретичного характеру, спрямовані на вдосконалення законодавчих правил, повинні продовжуватися і в перспективі. А. М. Шабалін зазначає, що подальше вивчення європейського правового досвіду у сфері захисту права інтелектуальної власності має важливе значення для адаптації українського законодавства до відповідної правової моделі ЄС [7, с. 50].

Однак попри всю недосконаліть діючих правових установлень не можна поспішати зі зміною існуючої нормативно-правової термінології, оскільки в реальності це загрожує помилками в правозастосовній практиці.

Для порівняння зазначимо позицію В. В. Сенюти, яка пише, що з прагматичного погляду, гадаємо, нинішнє визначення інтелектуальної власності, точніше його об'єктів, що подаються в ст. 418 ЦК України, цілком задовольняє проблеми правового регулювання. З міркувань же науки цивільного права, на нашу думку, варто відмовитись від спроб визначити об'єкти інтелектуальної власності через рід і видову відмінність. Поєднання всіх цих об'єктів у єдине ціле зумовлене не однією властивістю об'єктів інтелектуальної власності, а сукупністю сімейних подібностей між ними: деякі з них є об'єктами творчості, деякі допомагають ідентифікувати носія права (з такою метою існують не лише засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, а й використання автором одного й того самого імені чи псевдоніма на кожному примірника), деякі із цих об'єктів є корисними, інші охороняються ipso facto [8, с. 53]. З таким твердженням доцільно погодитися.

Як свідчить досвід, захист авторських і суміжних прав будується переважно за умовами, властивим приватному праву, з використанням цивільно-правових методів захисту. За загальними правилами заходи цивільно-

правової відповідальності застосовуються тільки з ініціативи позивача. Усі необхідні процедури закріплені в цивільному процесуальному законодавстві.

Практично кількість правопорушень у сфері інтелектуальної власності залишається на високому рівні. У поточний момент широке поширення мають діяння правопорушення щодо незаконного виробництва і розповсюдження контрафактної відеопродукції, алкоголю інших виробів, незаконного використання торгівельної марки та ін.

У даний час повноцінну охорону інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав неможливо уявити без жорсткого адміністративного переслідування винних осіб і застосування методів владно-правового впливу, сформульованих у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а в необхідних випадках – у Кримінальному кодексі України [9].

Захист інтелектуальної власності в основному регулюється нормами цивільного законодавства, введення заходів адміністративної відповідальності диктується кількома аспектами:

- у сфері захисту інтелектуальної власності присутні публічно-правові інтереси. Наприклад, втрата авторства на певний винахід може спричинити значні негативні наслідки, що зачіпають інтереси фізичної або юридичної особи, але й суспільства та держави;

- в умовах інноваційного розвитку істотно збільшився впливом результатів інтелектуальної діяльності на різні галузі суспільного життя: духовну, культурну, освітню, наукову, політичну, економічну, військову;

- адміністративна відповідальність має специфічні особливості за формою та змістом. З метою оперативного владного реагування на факт правопорушення адміністративне законодавство встановлює спрощений, порівняно з кримінальним, порядок розгляду та накладення адміністративних стягнень, але гарантується дотримання законних прав і інтересів усіх зацікавлених сторін;

- адміністративна відповідальність передбачає застосування до фізичних і посадових осіб, які вчинили відповідні правопорушення, адміністративно-правових санкцій особистого, фінансового, майнового або організаційного характеру. Санкція закону висловлює публічну негативну оцінку протиправної поведінки цих осіб і в першу чергу спрямована на превенцію вчинення нових протиправних діянь [10, с. 6].

Розглянемо зміст окремих адміністративно-правових положень. В першу чергу аналізованій проблематиці присвячена ст. 51-2 «Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності», яка увійшла у главу 7 «Адміністративні правопорушення, що посягають на власність» КУпАП. Істотна особливість адміністративних правопорушень полягає в тому, що для них найбільш типовими є формальні склади проступків.

Для притягнення винного суб’єкта до адміністративної відповідальності досить встановлення та документальної фіксації лише наявності факту порушення встановлених законодавчих вимог. Основним адміністративно-правовим підходом до вирішення відповідних завдань виступає імперативний

метод впливу існуючі суспільні відносини. Оскільки його головною рисою є субординація і нерівність сторін, то базується на двох способах правового регулювання: владне розпорядження та заборона.

Специфіка кримінальної відповідальності зовсім інша. Практично кожний злочин завжди має конкретні соціально шкідливі наслідки. Саме ця обставина безпосередньо впливає на кваліфікацію діяння, розмір санкції, на мінімальні або максимальні межі покарання, призначувані судом винній фізичній особі.

У ст. 51-2 КУпАП представлений досить широкий перелік об'єктів інтелектуальної власності, які підлягають захисту від протиправних посягань. У подібній ситуації при розгляді питання про винність певного суб'єкта уповноважені посадові особи та суд в обов'язковому порядку встановлюють наявність факту порушення права інтелектуальної власності. З'ясовують, який характер мало протиправне діяння.

У даному випадку для якісного з'ясування всіх обставин справи одним з основних чинників виступають зовнішні аспекти конкретного адміністративного правопорушення, що відображають і характеризують об'єктивну сторону вчиненого діяння.

Більшість відповідних елементів і ознак, що характеризують склад правопорушення, передбаченого ст. 51-2 КУпАП, прямо викладені в диспозиції самої норми. Розглянемо їх більш детально, оскільки об'єктивна сторона аналізованого правопорушення полягає в тому, що винний:

- незаконно використовує об'єкти права інтелектуальної власності;

- привласнення авторства або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

По-перше, це незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка. По-друге, розголошення без згоди автора або заявника суті винаходу, корисної моделі або промислового зразка до офіційної публікації відомостей про них. По-третє, правопорушенням визнається привласнення авторства або примушування до співавторства. Фактично в останньому випадку може мати місце така форма протиправної поведінки, як плагіат. Зазвичай це виражається в оголошенні себе автором чужого твору; випуск його у світ під своїм ім'ям; виданні лише під своїм ім'ям твори, створеного у співавторстві з іншими особами, без вказівки їх безпосередніх, індивідуальних даних.

Судова і адміністративна практика показують, що, як правило, перераховані вище дії відбуваються тільки суб'єктом, що володіє певними механізмами впливу на потерпілого. Зокрема, настільки негативний розвиток подій може відбуватися з причин службової, матеріальної, професійної та особистої залежності автора винаходу, корисної моделі або певного промислового зразка від винного суб'єкта. Найбільш типовою є залежність від посадових осіб, наділених керівними повноваженнями на підприємствах, в організаціях та інших колективних об'єднаннях.

Стаття 164-9 КУпАП «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» передбачає відповідальність, у тому числі за контрафактні об'єкти».

Для визнання певного примірника твору контрафактним, уповноваженим посадовим особам і суду в обов'язковому порядку потрібно проаналізувати всі істотні обставини справи. У першу чергу необхідно виявити джерела походження контрафактної продукції, шляхи та способи отримання особою, яка притягається до адміністративної відповідальності. Важливо довести, що вся незаконна діяльність має на меті вилучення доходу, бо це свідчить про наявність корисливих мотивів в поведінці винного суб'єкта.

З точки зору дотримання принципів законності вельми показово, що адміністративна відповідальність щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності реалізується лише в процесуальній формі і складається з декількох послідовних стадій: обвинувачення певної фізичної, юридичної або посадової особи у вчиненні конкретного правопорушення; повне та всебічне дослідження обставин справи про правопорушення; прийняття рішення про застосування або незастосування санкції, вибір у її межах заходу адміністративного покарання; виконання покарання, призначеного винному особі.

КУпАП не містить власних понять: «інтелектуальна власність», «виняткові права», «авторське право», «контрафактна продукція». Такий підхід цілком виправданий, оскільки, незважаючи на недосконаліть юридичної конструкції особа, яка застосовує право зобов'язана виходити з того, що інститути, поняття та терміни цивільного законодавства повинні застосовуватися у КУпАП в тому значенні, в якому вони використовуються в цій галузі законодавства.

Основною санкцією за вищевказані протиправні діяння штраф, розміри якого обумовлені таким обставинами, як правовий статус винного суб'єкта.

Наприклад, згідно з ст. 164-9 КУпАП за ввезення, продаж, здачу в прокат або інше незаконне використання примірників контрафактних творів або фонограм фізична особа піддається штрафу. Одночасно конфіскуються відповідні контрафактні вироби.

Підвищені розміри штрафів п. 2 ст. 164-9 КУпАП встановлені для посадових осіб, також з конфіскацією контрафактних примірників творів і фонограм, матеріалів, устаткування та інших знарядь, безпосередньо пов'язаних з досконалим протиправним діянням.

Однак, на нашу думку, у законодавство необхідно ввести пряму вказівку на застосування щодо юридичних осіб такого заходу впливу як адміністративне призупинення діяльності. Вважаємо, це сприятиме підвищенню рівня превенції адміністративних правопорушень у цій соціальній сфері.

Характерні особливості містять і інші елементи ст. 164-13 КУпАП. У них викладені положення, що передбачають заходи штрафного характеру, що застосовуються до осіб, винних у скоєнні ряду інших протиправних діянь. Незважаючи на деяку спільність, кожен з пойменованих нижче проступків наділений власними специфічними рисами. Разом з тим, за своїми параметрами санкція ідентична заходів відповідальності попереднього пункту даної статті.

Аналіз п. 2 ст. 164-13КУпАП дає підставу до того, щоб також доповнити його більш жорсткими штрафними заходами.

Вважаємо, що в подібній ситуації по відношенню до посадових осіб різного рівня повинна застосовуватися позбавлення права займати певну посаду на строк від шести місяців до трьох років. Хоча вона закріплена у п. 5 ст. 24 КУпАП, а її характеристика представлена в ст. 30 КУпАП, але більш ефективний результат дасть її пряме відображення в санкції статей 51-2, 164-9, 164-13.

Досить поширеним діянням вважається такий вид протиправної поведінки, як незаконне використання засобів індивідуалізації товарів (робіт, послуг), відповідальність за яке встановлена ст. 51-2 КУпАП.

Правопорушниками найбільш активно використовуються торгівельні марки, що належать відомим фірмам-виробникам світового рівня. Зокрема, це незаконний (як правило, підпільний) випуск виробів легкої промисловості, взуття, алкоголю і лікарських препаратів. Тому в даній нормі звертає на себе увагу зміст, згідно з яким адміністративно караним проступком визнається виробництво з метою збуту або реалізація товару, що містить незаконне відтворення чужого товарного знаку, знаку обслуговування, найменування місця походження товару чи подібних з ним позначень для однорідних товарів, якщо зазначені дії не містять кримінально караного діяння.

Необхідно відзначити, що при розгляді справ зазначеної категорії особа, яка застосовує право зобов’язана звертатися до правил, сформульованим у цивільному законодавстві, оскільки в ньому міститься розгорнутий опис ознак, умов та інших елементів, які розкривають зміст та суть вищезазначених категорій.

У ст. 492 ЦК України «Торгівельна марка» представлені відповідні поняття, позначені місце і роль названих символів в сфері цивільного обороту. Зокрема, товарний знак служить засобом індивідуалізації товарів юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців. Як правило, торгівельна марка має, тільки йому притаманними, рисами оригінальності і неповторності. Знак обслуговування є засіб індивідуалізації виконуваних юридичними особами або фізичними особами-підприємцями робіт або надаваних послуг. Закон закріплює виключне право зазначених суб’єктів ринку на дані бренди.

На торгівельну марку, зареєстровану в Державному реєстрі свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, видається відповідне свідоцтво. Цей документ покликаний засвідчує пріоритет символу відносно конкретних видів товарів, зазначених у свідоцтві, підкреслює індивідуальність і інші специфічні особливості.

Суб’єктивна сторона даного правопорушення характеризується наявністю виключно прямого умислу, обумовленого корисливим мотивом. Склад діяння є матеріальним, бо при здійсненні провадження з метою збуту, а тим більше при продажу товару, що містить незаконне відтворення чужого товарного знака або знака обслуговування, їх власнику заподіюється реальна шкода. Зазначене правопорушення наділене двома вагомими обставинами. Перш за все між подібного роду діянням і злочином в реальності проходить дуже тонка грань. При певних умовах зазначене правопорушення здатне приносити істотну шкоду

не тільки безпосередньому власнику товарного знаку або знаку обслуговування, а й авторитету суспільства та держави. Особливо, коли підробляється продукція відомих міжнародних виробників. Тому у згадуваному випадку адміністративна відповідальність повинна бути посилена. Крім штрафних санкцій дієвим заходом щодо юридичних осіб та їх керівників будуть примусова ліквідація відповідних організацій і позбавлення права займати певні посади.

ВИСНОВКИ

КУпАП досить об'ємний нормативно-правовий акт, а тому законодавець не міг передбачити всі можливі практичні труднощі. Послідовне узагальнення досвіду застосування адміністративного законодавства сприяє виявленню колізій і розбіжностей, які потребують теоретичного переосмислення, доповнення та редакційного уточнення. Термін «інтелектуальна власність» є спірним і неоднозначним. Разом з тим, незважаючи на недосконаліть окремих юридичних конструкцій у законодавстві, а також наявності протилежних думок у різних наукових дослідженнях, захист інтелектуальної власності виступає одним з нагальних вимог життя і діяльності суспільства та держави. Тому визначення, викладені у Всесвітній декларації з інтелектуальної власності, служать основним орієнтиром для подальшої творчої розробки тих чи інших аспектів, які розкривають її поняття, ознаки та інші якісні елементи.

Адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності є протиправне, соціально-шкідливе, винне діяння фізичних, посадових та юридичних осіб, відповідальність за яке встановлюється нормами законодавства. Санкції статей 51-2, 164-9, 164-13 КУпАП потребують коригування, які пов'язані з посиленням адміністративного впливу на винних суб'єктів. Норми повинні бути доповнені чіткими і безпосередніми вказівками у зазначених статтях на застосування таких заходів впливу, як призупинення діяльності юридичної особи, ліквідація за рішенням суду.

Список використаних джерел

1. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності. URL. https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/995_169#Text

2. Всесвітня декларація з інтелектуальної власності. URL. https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2610-wipo

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15/conv

4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3792-12/conv

5. Про охорону прав на винахід і корисну модель : Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text

6. Коротюк О. До питання змісту понять «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С.125-138.

7. Шабалін А. Деякі питання захисту права інтелектуальної власності в

ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 46-54.

8. Сенюта В. Визначення інтелектуальної власності: деякі теоретичні зауваження. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 52-54.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

10. Єсімов С. С. Правові підстави застосування адміністративних стягнень. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Юридичні науки. 2013. № 1. С. 5-9.